

ประชากรรัฐ : กลไกการเสริมสร้างความมั่นคงด้านสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุใน
ประเทศไทย - ญี่ปุ่น

Public Private Collaboration: A Mechanism to Strengthen Social Welfare Security for
The Elderly in Thailand - Japan

ชญญาณันต์ คุ่มดี

Chanyakarn Khumdee

พระสุธีรัตนบัณฑิต

Phrasuthirattanapundit

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

เอี่ยมทิพย์ ศรีทอง

Aumthip Srithong

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

Faculty of Humanities and Social Science, Thepsatri Rajabhat University

Email: chanyakarn3636@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างความมั่นคงด้านสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุในประเทศไทยด้วยกลไกประชากรรัฐ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้รูปแบบการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) การเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interviews) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) รวมจำนวน 37 ท่าน และวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

นโยบายประชากรรัฐให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุมากขึ้นดังเห็นได้จากโครงการที่ส่งลงมาสู่ภาคปฏิบัติเป็นรูปธรรมมากขึ้น ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นและสิ่งที่ได้เพิ่มขึ้น คือ สร้างเสริมการอยู่ร่วมสังคมด้วยความรักความสามัคคีในชุมชน ผลต่อด้านร่างกาย ด้านสาธารณสุข นโยบายประชากรรัฐสามารถตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุโดยการปรับสภาพแวดล้อม ห้องสุขาให้ถูกสุขอนามัยและเหมาะสมกับทางกายภาพของผู้สูงอายุ ประเด็นด้านเศรษฐกิจ ซึ่งฝ่ายบริหารใช้ประเด็นเงินงบประมาณสามารถทำให้เกิดการหมุนเวียนในท้องถิ่น โดยมีมุมมองต่อนโยบายประชากรรัฐที่ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลเพื่อนำมาสู่ภาคปฏิบัติสำหรับแนวทางการเสริมสร้างมั่นคงในการทำงานด้านสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุด้วยกลไกประชากรรัฐนั้นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งคือการทำงานร่วมกันแบบบูรณาการภาคีเครือข่าย อันได้แก่ เครือข่ายองค์กรภาครัฐ ซึ่งทำหน้าที่กำกับงานในระดับนโยบาย เครือข่ายองค์กรภาคเอกชน ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่จัดการคุณภาพบริการให้เหมาะสม เช่น ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ บ้านพัก และเครือข่ายภาคสังคม เช่น กลุ่มองค์กรชุมชน วัด เครือญาติ เพื่อนบ้าน ที่นับว่าใกล้ชิดกับผู้สูงอายุมากที่สุด ที่อาจเป็นกลุ่มแรกๆ ที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุหรือผู้เดือดร้อนได้มีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : ประชากรรัฐ, สวัสดิการสังคม, ผู้สูงอายุ

Abstract

This research article has the objectives to propose guidelines to strengthen social welfare security for the elderly in Thailand through the civil state mechanism. It is qualitative research. using documentary research and field research. collecting field data by in-depth interviews and specific group discussion Focus Group Discussion included 37 persons and analyzed descriptive data. The research results were found that:

Guidelines for enhancing stability in driving social welfare work for the elderly in Thailand with a civil state mechanism. The civil state policy gives more importance to the elderly. as can be seen from the projects that have been sent down to the practice more concrete. Resulting in better quality of life and what has been increased is to promote coexistence in society with love and unity in the community Effects on the body Public health Civil state policies can meet the physical needs of the elderly by adjusting the environment. Toilets provide hygienic and physical fit for the elderly. Economic issues in which management uses financial budgeting issues to cause local circulation with a view to the government policy that has been assigned by the government to put into practice as for the way to enhance the stability of social welfare work for the elderly by the civil state mechanism. it is very necessary to work together with the network partners. including the network of government organizations. Which supervises the policy level Private Enterprise Network Which is responsible for managing the quality of services appropriately. such as elderly care centers. residences and social networks such as community organizations. temples. relatives. and neighbors that are closest to the elderly That may be the first group that can provide assistance to the elderly or those in need effectively.

Keywords: Public Private Collaboration, Social Welfare, Elderly.

บทนำ

สวัสดิการสังคมมีรากฐานมาจากความรู้สึกห่วงใยที่คนในสังคมมีต่อเพื่อนมนุษย์ อีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเดือดร้อนและช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ในระยะเริ่มแรกคำว่า สวัสดิการสังคมยังไม่ปรากฏชัดเจนในสังคมไทย เป็นเพียงความคิดในการอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม โดยได้รับอิทธิพลจากตะวันตกในอังกฤษและเยอรมัน ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของสวัสดิการสังคมนี้ ซึ่งต่อมา คำว่า สวัสดิการสังคม ดูเหมือนเป็นที่นิยมและนำมาพูดกันมากในกระแสสังคมไทยปัจจุบันโดยเฉพาะรัฐบาลภายใต้การนำของพรรคเพื่อไทย ซึ่งได้มีโครงการสวัสดิการสังคมในรูปแบบเอื้ออาทรเกิดขึ้นหลายโครงการ และมีโครงการสวัสดิการขนาดใหญ่เช่น โครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า โครงการแก้ปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการ โครงการบ้านเอื้ออาทร โครงการเรื่องทุนการศึกษา สรุปได้ว่า ความหมายของสวัสดิการสังคม หมายถึงระบบการบริการสังคมเพื่อป้องกันแก้ไข และพัฒนาสังคม โดยการจัดบริการดังกล่าวต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนและความมั่นคงทางสังคมในระดับมาตรฐาน เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความเป็นธรรมในสังคม โดยประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดบริการสวัสดิการสังคม รัฐบาลได้กำหนดเป้าหมายสวัสดิการสังคมไว้ว่า “สังคมสวัสดิการถ้วนหน้า ในปี 2560” ต้องการให้ประชาชนคนไทยทุกคนได้รับการดูแล และมีสวัสดิการพื้นฐานในเรื่องที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตและมีหลักประกัน ทำให้หน่วยงานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต้องจับมือร่วมกันเดินหน้าดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งนโยบายดังกล่าวเกิดจากผลของพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546 (ฉบับแรก) และพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2550 (ฉบับที่ 2) โดยมีสาระสำคัญคือ เป็นกฎหมายแม่บทคุ้มครองและส่งเสริมระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงาน และการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับ และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ (สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2558: 1)

ภายใต้แนวคิดประชารัฐ ที่รัฐให้ความสำคัญกับประชาชน ชุมชน และเอกชนได้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นสังคม และประเทศ โดยในส่วนการกำหนดนโยบายหลัก การกำกับดูแล การส่งเสริมพัฒนา มีภาครัฐที่รับผิดชอบ แนวคิดประชารัฐเป็นการใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวาง จริงจัง และต่อเนื่อง ในทุกระดับ ภาครัฐและภาคประชาชนร่วมเป็น “ภาคีการพัฒนา” ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมติดตามประเมินผล ร่วมปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง กลไก “ประชารัฐ” นี้จึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินการในระดับพื้นที่ จึงเป็นกลไกสำคัญที่ร่วมแก้ไขและพัฒนาคุณภาพการดูแลผู้สูงอายุทั้งในปัจจุบันและในอนาคตระยะยาว ในการสร้างความมั่นคงคือการเสริมสร้างสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ โดยภาครัฐมีอำนาจ มีเครื่องมือ บริหารงานในกรอบของกฎหมาย ส่วนภาคเอกชนและภาควิชาการมีองค์ความรู้ ประสบการณ์ ความสำเร็จ เทคนิคการทำงานและเทคโนโลยีที่ทันสมัย ภาคประชาชนมีพลัง มีความหวังซึ่งต่อไปต้องพัฒนา เป็นสังคมที่มีจิตสำนึกร่วมกัน ประเทศญี่ปุ่น ถือเป็นตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในการจัดสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุ เพราะมีโครงสร้างการทำงานที่ทุกคนเป็นหุ้นส่วน และมีเครือข่ายเชื่อมโยงกัน ผู้จัดทำมีความสนใจในการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน สร้างสรรค์กิจกรรมในกระบวนการพัฒนางานสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุ โดยมีรัฐจัดกระบวนการและเป็นเจ้าภาพในโครงสร้างของกระบวนการพัฒนานโยบายดูแลผู้สูงอายุ ภาคประชาชนและภาคีทางสังคมอื่น ๆ มีส่วนร่วมและสนับสนุน ภาคเอกชนและภาค

ธุรกิจสามารถร่วมกับประชาชน ชุมชน และภาครัฐในการมีส่วนร่วมดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุได้อย่างเป็นรูปธรรมต่อการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและการดูแลผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560 – 2564) ยุทธศาสตร์ที่ 1 เรื่องการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ มีการระบุถึงการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีการทำงานที่เหมาะสมตามศักยภาพและประสบการณ์ มีรายได้เพียงพอในการดำรงชีวิต มีการสร้างเสริมและฟื้นฟูสุขภาพเพื่อป้องกันหรือชะลอความทุพพลภาพ สร้างสภาพแวดล้อมและนวัตกรรมที่เอื้อต่อสังคมสูงอายุ โดยพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ การบริหารทรัพยากรด้านสาธารณสุข การสร้างสภาพแวดล้อมและนวัตกรรมที่เอื้อต่อผู้สูงอายุ โดยจำแนกการดำเนินงานใน 3 ด้านหลัก คือ ด้านสุขภาพ ด้านการมีหลักประกันในชีวิต และด้านการมีส่วนร่วมในสังคม เพื่อบรรลุเป้าหมายคือให้คนไทยทุกคนมีคุณภาพสามารถปรับตัวรองรับสังคมสูงอายุและบริบทการพัฒนาในอนาคต และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 นี้ยังได้มุ่งเน้นการขับเคลื่อนการดำเนินการพัฒนาทั้งระดับชุมชนและประเทศชาติให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนตามกลไกประชารัฐ โดยส่งเสริมการทำงานร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ชุมชน รวมทั้งองค์กรเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อร่วมมือกันทำให้ผู้สูงอายุของไทยมีความเข้มแข็ง มีสุขภาพที่ดี เป็นทรัพยากรบุคคลที่ทรงคุณค่า มีประสิทธิภาพที่เป็นกำลังผลิตและพัฒนาสังคมให้มีคุณภาพได้อย่างเหมาะสมกับช่วงวัย ที่เรียกว่า “Active Aging” หรือ “พดุมพลัง” (ปณิธิ บราวน์. 2557 : 97) ซึ่งหมายถึง การให้ความสำคัญต่อสุขภาพของผู้สูงอายุให้ได้เป็นกำลังผลิตที่ไม่เป็นภาระต่อสังคมโดยใช้พลังภูมิปัญญาที่สั่งสมมาของผู้สูงอายุเป็นพลังที่จะช่วยกันขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยให้เข้มแข็ง โดยรัฐได้พยายามผลักดันระบบสวัสดิการสังคมในรูปของโครงการหลักประกันแบบครอบคลุมกับการกระจายการทำงานสู่ภาคท้องถิ่นและภาคประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดบริการสวัสดิการสังคมมากขึ้น มีรูปแบบที่หลากหลาย การสร้างระบบความมั่นคงทางสังคมให้กับกลุ่มของตนเองในลักษณะของกองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนสวัสดิการต่าง ๆ ที่อาศัยจากการระดมทุนตรงศักยภาพของคนในชุมชนเป็นหลัก กระแสการเปลี่ยนแปลงระบบสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุที่ขึ้นอยู่กับประชาคมต่างๆ และอาศัยการสนับสนุนจากภาครัฐในการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมที่ยั่งยืนต่อไป

ทั้งนี้ จึงได้กำหนดศึกษาถึงแนวนโยบายและรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่นซึ่งนับเป็นต้นแบบในการวางระบบและกลไกในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุ ที่มีการขับเคลื่อนนโยบายกองทุนสวัสดิการแห่งชาติ และมีการดำเนินการที่เป็นรูปธรรม คือ ภาครัฐมีการกำหนดนโยบาย ส่วนการกำกับดูแล การสนับสนุน การพัฒนา และส่งเสริมสวัสดิการผู้สูงอายุเป็นความรับผิดชอบขององค์กรระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้มีความรับผิดชอบภารกิจที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับประชาชนในระดับท้องถิ่น อีกทั้งการให้ภาคเอกชนพัฒนาธุรกิจเพื่อสนองนโยบายด้านสังคมผู้สูงอายุ ภาครัฐมีการนำทรัพยากรหรือต้นทุนทางสังคมมาใช้ประโยชน์ เช่น นำพื้นที่และอาคารที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์มาพัฒนาเป็นสถานดูแลผู้สูงอายุโดยการดำเนินงานเป็นของภาคเอกชนที่ทำการประกอบธุรกิจดูแลผู้สูงอายุ เป็นกลไกการส่งเสริมสวัสดิการผู้สูงอายุจากการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม หรือครอบครัวที่เข้ามาร่วมกันเป็นภาคี นับเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเหมาะสมและมีความภาคภูมิใจในการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาถึงนโยบายและรูปแบบการจัดบริการ หรือการจัดสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุของประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น เพื่อจะได้เป็นแนวทางการพัฒนาและเสริมสร้างความมั่นคงด้านสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุด้วยกลไกประชารัฐ เพื่อจะได้เป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุให้เหมาะสมตามศักยภาพและประสบการณ์ให้เป็นผู้สูงอายุอย่างมีคุณค่า มีความภาคภูมิใจในตนเอง มีความเป็นอยู่อย่างเหมาะสมเท่าเทียมกันในสังคม และได้มีแนวทางในการส่งเสริมศักยภาพชุมชนให้เอื้อต่อการจัดสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุที่เป็นทรัพยากรอันทรงคุณค่าในการพัฒนาประเทศชาติให้เข้มแข็งจากภูมิปัญญาอย่างยั่งยืน ตาม

นโยบาย “ประชารัฐ” เพราะการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน ต้องเสริมสร้างให้คนมีสุขภาวะที่ดี สร้างเสริมความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ด้วยการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความเข้มแข็งและอุดมสุขแก่ชุมชน รวมถึงเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศที่เข้มแข็งต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างความมั่นคงด้านสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุในประเทศไทยด้วยกลไกประชารัฐ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้รูปแบบการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) การเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interviews) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาดังต่อไปนี้

1) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับนโยบายการจัดสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุขององค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน ยุทธศาสตร์ นโยบายองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน เพื่อศึกษานโยบายในการจัดสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุในประเทศไทย-ญี่ปุ่น

2) ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยที่ผู้วิจัยได้มีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเกี่ยวกับนโยบายการจัดสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุขององค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน ยุทธศาสตร์ นโยบายองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน รูปแบบการจัดการสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุในประเทศไทยและญี่ปุ่น รวมจำนวน 25 ท่าน เพื่อศึกษารูปแบบการจัดบริการและการขับเคลื่อนงานด้านสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุในประเทศไทย-ญี่ปุ่น

3) ผู้วิจัยได้ทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) อันประกอบไปด้วย นักวิชาการ นักวิจัย ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนหน่วยงานภาคเอกชน ตัวแทนผู้สูงอายุ รวมจำนวน 12 ท่าน เพื่อให้ได้แนวทางการเสริมสร้างความมั่นคงในการขับเคลื่อนงานด้านสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุในประเทศไทย หลังจากนั้นผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มเฉพาะนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและพรรณนา

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการตั้งแต่การจัดหมวดหมู่ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล แต่ในขั้นนี้จะได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เรียบเรียงไว้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การสังเคราะห์ข้อมูล (Synthesis) ได้ทำการวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล ความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีเทคนิคสามเส้า (Triangulation Technique) (ศุภกิจ วงศ์วิวัฒนกิจ, 2555) โดยผู้วิจัยเลือกใช้ 3 เทคนิค คือ 1) เทคนิคต่างทฤษฎีหรือแนวคิด (Theory Triangulation) 2) เทคนิคต่างวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Method Triangulation) 3) เทคนิคต่างแหล่งข้อมูล (Data Sources Triangulation)

สรุปผลการวิจัย

แนวทางการเสริมสร้างความมั่นคงในการขับเคลื่อนงานด้านสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุในประเทศไทยด้วยกลไกประชารัฐ

การเตรียมความพร้อมในระดับบุคคล ที่ต้องให้ความสำคัญการเตรียมความพร้อมตั้งแต่อยู่ในวัยเด็ก วัยทำงานเพื่อเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ซึ่งเตรียมความพร้อมทั้งทางด้านทัศนคติและพฤติกรรมที่จะสะท้อนไปเป็นศักยภาพ สุขภาพ และความสุขของผู้สูงอายุในที่สุด โดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริม 4 H ได้แก่ 1) Heart (จิตใจ/ทัศนคติดี = คนดี) 2) Head (สมองดี = คนเก่ง) 3) Hand (ทำตัวอย่างฉลาด ใช้ชีวิตสมดุล = ลงมือทำอย่างสมดุล) และ 4) Health (สุขภาพกาย/ใจดี) รวมทั้งสนับสนุนและส่งเสริมการเป็น “ผู้สูงอายุที่มีคุณภาพและมีความสุข” โดยมีสุขภาพ ร่างกาย จิตใจสังคมที่ดีมีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ การออม การลงทุนโดยจะเป็นการเตรียมวางแผนการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุตั้งแต่อายุทำงาน

การเตรียมความพร้อมด้านมาตรการเชิงระบบ ที่ต้องมีการสร้างความร่วมมือกันอย่างเป็นรูปธรรมด้วยหลัก “บวร” ประกอบด้วย ภาคเอกชน ภาคองค์กรชุมชน และภาครัฐ เพื่อสร้างความมั่นคงในงานสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ คือ 1) ด้านสุขภาพอนามัย ที่ต้องพัฒนาระบบดูแลผู้สูงอายุระยะยาว พัฒนาศูนย์บริการด้านผู้สูงอายุ จัดทำและรับรองมาตรฐานสถานดูแล และบุคลากรด้านผู้สูงอายุ 2) ด้านการสร้างหลักประกันด้านรายได้ เพื่อสร้างหลักประกันรายได้ในวัยสูงอายุ โดยเร่งระดมการเพิ่มจำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยทำงานให้กับ “กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.)” 3) ด้านขยายโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุ คนไทยในปัจจุบันมีสุขภาพดีและอายุยืน การขยายอายุการทำงานเป็นทางเลือกหนึ่งในภาวะที่มีปัญหาขาดแคลนแรงงานรุนแรงมากขึ้น ผู้สูงอายุที่ทำงานวิชาการหรือเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีความชำนาญเฉพาะด้าน ควรได้รับการพิจารณาให้ขยายระยะเวลาเกษียณอายุแล้วแต่กรณีตามความเหมาะสม เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ยังเป็นทรัพยากรที่สำคัญและยังสามารถสร้างประโยชน์ให้กับเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้ 4) ด้านการจัดให้มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุและคนทุกวัย โดยเฉพาะบริการสาธารณะเพื่อให้ทุกคนเข้าถึงได้อย่างสะดวกและปลอดภัยทั้งเด็ก สตรีมีครรภ์ ผู้สูงอายุ คนพิการ 5) ด้านการพัฒนาาระบบข้อมูลผู้สูงอายุ 6) ด้านการเพิ่มขีดความสามารถและบทบาทขององค์กรบริหารท้องถิ่นในการดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

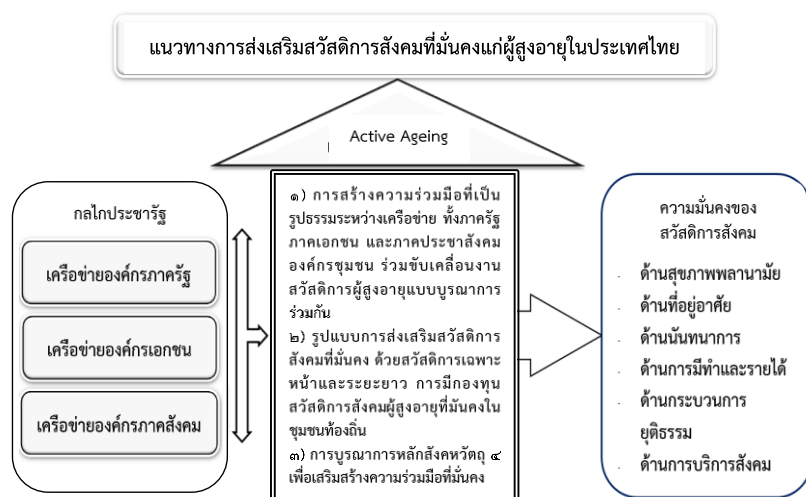
ดังนั้น การดำเนินงานด้านการส่งเสริมสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบนแนวคิด “ร่วมคิด ร่วมทำ” โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในการกำหนดนโยบาย และแนวทางในการดำเนินงานเพื่อรองรับสังคมสูงอายุ ระหว่างส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น โดยการเชื่อมโยง “ครอบครัว ท้องถิ่น ท้องที่ องค์กรชุมชน และหน่วยงานของรัฐ” ตามแนวคิด “ประชารัฐ” ให้ร่วมกันขับเคลื่อนงานเพื่อดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยสนับสนุนให้มีระเบียบปฏิบัติที่เอื้อต่อการดำเนินงานขององค์กรท้องถิ่นในการจัดสวัสดิการและดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ส่งเสริมการวิจัยและการพัฒนาเพื่อรองรับสังคมสูงอายุ ให้มีการใช้ประโยชน์จากความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการศึกษา วิจัย ค้นคว้า พัฒนาความรู้ และนวัตกรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ทั้งในเรื่องสุขภาพอนามัยด้านสังคม สิ่งแวดล้อมการดำรงชีวิตประจำวัน รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์เพื่ออำนวยความสะดวกและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุทั้งภายในและภายนอกบ้าน อาทิ หุ่นยนต์ช่วยดูแลผู้สูงอายุ อุปกรณ์ป้องกันการหกล้มในผู้สูงอายุ อุปกรณ์เพื่อการใช้สอยในชีวิตประจำวัน อาทิ ยานพาหนะสำหรับผู้สูงอายุ และสุขภัณฑ์ อุปกรณ์ไฟฟ้าต่าง ๆ ตลอดจนผลิตภัณฑ์อาหารเครื่องดื่มที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

แนวทางการเสริมสร้างความมั่นคงในการขับเคลื่อนงานด้านสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุในประเทศไทยด้วยกลไกประชารัฐ

การดำเนินงานด้านการส่งเสริมสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบนแนวคิด “ร่วมคิด ร่วมทำ” โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในการกำหนดนโยบาย และแนวทางในการดำเนินงานเพื่อรองรับสังคมสูงอายุ ระหว่าง ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น โดยการเชื่อมโยง “ครอบครัว ท้องถิ่น ท้องที่ องค์กรชุมชน และหน่วยงานของรัฐ” ตามแนวคิด “ประชารัฐ” ให้ร่วมกันขับเคลื่อนงานเพื่อดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยสนับสนุนให้มีระเบียบปฏิบัติที่เอื้อต่อการดำเนินงานขององค์กรท้องถิ่นในการจัดสวัสดิการและดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ส่งเสริมการวิจัยและการพัฒนาเพื่อรองรับสังคมสูงอายุ ให้มีการใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการศึกษา วิจัย ค้นคว้า พัฒนาความรู้ และนวัตกรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ทั้งในเรื่องสุขภาพอนามัยด้านสังคมสิ่งแวดล้อมการดำรงชีวิตประจำวัน รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์เพื่ออำนวยความสะดวกและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุทั้งภายในและภายนอกบ้าน อาทิ หุ่นยนต์ช่วยดูแลผู้สูงอายุ อุปกรณ์ป้องกันการหกล้มในผู้สูงอายุ อุปกรณ์เพื่อการใช้สอยในชีวิตประจำวัน อาทิ ยานพาหนะสำหรับผู้สูงอายุ และสุขภาพดี อุปกรณ์ไฟฟ้าต่าง ๆ ตลอดจนผลิตภัณฑ์อาหารเครื่องดื่มนที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2546) ที่ได้การวิจัยเรื่อง “สังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย” ผลสรุปของการศึกษาวิจัยพบว่า สาเหตุแห่งความยากจนมีหลายปัจจัย หลายมิติ แต่เมื่อพิจารณาแล้ว เห็นว่า ควรจัดกลุ่มปัจจัยแห่งความยากจนเป็น 4 กลุ่ม คือ 1. ทักษะต่อชีวิต เป็นทักษะในการมองตน มองโลก ความตั้งใจและความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะอุปสรรคว่ามีมากน้อยแค่ไหน 2. การขาดปัจจัยการผลิต 3. ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจสังคม และการเมือง เป็นประเด็นปัญหาเชิงโครงสร้าง ที่นำไปสู่ความสัมพันธ์ไม่เสมอภาค 4. สวัสดิการ การขาดสวัสดิการจะทำให้คนจนดำรงชีพด้วยความลำบาก ในส่วนของข้อเสนองานวิจัยได้เสนอว่า การจัดสวัสดิการให้มีประสิทธิผลนั้น จำเป็นจะให้ความสำคัญกับสวัสดิการที่จำเป็นให้กับคนยากไร้ก่อน ซึ่งในบางครั้งไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องของวัตถุปัจจัยเสมอไป สำหรับคนบางกลุ่ม การจัดสวัสดิการด้านสิทธิและการคุ้มครอง ก็เพียงพอแล้ว เช่น แรงงานนอกระบบ (Informal sector) แรงงานต่างด้าว กลุ่มชาติพันธุ์ ฯลฯ และการจัดสวัสดิการควรจะเป็นลักษณะของหุ้นส่วนทางสังคม ส่วนหนึ่งเป็นรัฐบาล อีกส่วนหนึ่งเป็นส่วนตัวที่ไม่ใช่รัฐบาล มีตั้งแต่ธุรกิจ ชุมชน และครอบครัว เรียกว่าให้มีและใช้ทุนทางสังคม เป็นเครื่องมือที่สำคัญในส่วนของชุมชนและครอบครัว เมื่อเกิดการรวมตัวและมีกิจกรรมร่วมกัน โดยการสร้างเครือข่ายร่วมกันแล้วก็สามารถขยายเป้าหมายไปสู่การเน้นการส่งเสริมสุขภาพได้ จึงสอดคล้องกับการศึกษาครั้งนี้ที่ต้องการสร้างเครือข่ายในการส่งเสริมสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ

องค์ความรู้การวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย (ชัญญากานต์ คุ่มดี: 2563)

โดยสรุปองค์ความรู้การวิจัยแล้ว นโยบายประชารัฐกับการส่งเสริมการพึ่งตนเองได้ของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อนโยบายนี้มาก ผู้สูงอายุมีความภูมิใจว่าสามารถพึ่งพาตนเองได้บางส่วน พอที่จะมีค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน และเห็นด้วยที่นโยบายประชารัฐด้านนี้ดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมชัดเจนผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงได้อย่างดีโดยตรงและนำมาใช้ประโยชน์ช่วยในการดำรงชีวิตได้จริง โดยผู้สูงอายุบางส่วนไม่พอใจบ้าง เพราะตนเองเสียสิทธิ์จากนโยบายนี้ ผู้สูงอายุบางคนไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้ขาดการได้รับข่าวสาร ไม่สามารถบอกความต้องการอย่างแท้จริงแก่ภาครัฐโดยตรงได้ ผู้สูงอายุกังวลว่าอาจจะเกิดการแสวงหาผลประโยชน์จากนโยบายประชารัฐ ฝ่ายผู้บริหารหรือผู้รับนโยบายไปปฏิบัติคิดว่านโยบายประชารัฐสมควรดำเนินการต่อไปอย่างต่อเนื่อง เพราะทำให้คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุดีขึ้น ทั้งด้านการเข้าถึงสังคม เป็นการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ ด้านรายได้มีพอเป็นค่าใช้จ่าย รวมทั้งช่วยทางด้านร่างกายลดภาระการทำงานลงบ้างมีเวลาพักผ่อนออกกำลังกาย และมีสภาพจิตใจที่ดีขึ้น

สำหรับเป้าหมายการเสริมสร้างความมั่นคงด้านสวัสดิการสังคมด้วยกลไกประชารัฐนั้น มุ่งการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายที่ร่วมมือกันทำงานแบบบูรณาการความร่วมมือ ที่ต้องการบริการทางสังคมการให้การศึกษาการส่งเสริมสุขภาพอนามัยการสร้างที่อยู่อาศัยการฝึกอาชีพการประกอบอาชีพการนันทนาการสร้างความสุขให้แก่สมาชิกในชุมชนและกระบวนการยุติธรรมสร้างความมั่นคงใจมั่นคงแก่ชุมชนและสมาชิกในชุมชน เป็นต้น ลักษณะวิธีการในการดำเนินการร่วมกันของเครือข่ายเพื่อให้ได้ มีการดำเนินงานตามที่เป้าหมายระบุไว้เช่นการส่งเสริมการพัฒนาการสังเคราะห์การคุ้มครองการป้องกันการแก้ไขและบำบัดฟื้นฟูเป็นต้นการจัดสวัสดิการทางสังคมดังกล่าว มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลครอบครัวชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นองค์กรวิชาชีพสถาบันศาสนาและองค์กรอื่น ๆ ได้มีส่วนร่วมและดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายร่วมกันบางแห่งมีการจัดตั้งเป็นกองทุนเพื่อให้เข้าไปดำเนินการเยียวยาและดูแลตามความเหมาะสม เช่น โครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ (บัตรผู้สูงอายุ) เป็นโครงการที่เหมาะสมส่งลงถึงประชาชนรากหญ้า แต่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง เพราะช่วยผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย ช่วยชวมนา เกษตรกรและช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจ ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุมีเวลาและโอกาสรวมกลุ่มพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากขึ้นเพราะมีการลดค่าใช้จ่ายบางส่วนลง ลดความเครียด มีการรวมกลุ่มประกอบอาชีพพึ่งพาตนเองได้เพิ่มขึ้นแต่ข้อเสียคือ ผู้ที่ได้รับบัตรนั้นไม่ได้เป็นคนจนแท้จริง และบางคนไม่คิดประกอบอาชีพไม่พยายามช่วยเหลือตนเองคิดแต่จะใช้สิทธิตนเองโดยการจะรอเงินช่วยเหลือจากรัฐติดกับดักรอรับความช่วยเหลือ ใช้สินค้าฟุ่มเฟือยเกินจำเป็นไม่

เป็นคนพอเพียง และด้านร้านค้าที่รับชำระค่าสินค้าด้วยบัตรประชาชนจะได้ประโยชน์เกิดการผูกขาด อาจมีการเพิ่มราคาสินค้า บังคับซื้อสินค้าที่ไม่ต้องการเป็นต้น ส่วนร้านที่ไม่สามารถรับบัตรประชาชนก็จะเสียผลประโยชน์และรายได้ เหมือนถูกกีดกันออกมา และโครงการประชารัฐที่ช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัยมีการซ่อมแซม สร้างห้องน้ำ ห้องสุขาการปรับเปลี่ยนโถส้วม ปรับปรุงบ้านพักที่อยู่อาศัยที่ทรุดโทรมก็ปรับปรุง และปรับสภาพแวดล้อมให้แก่ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยเป็นโครงการที่ดีผู้สูงอายุที่ยากจนต่างยินดีมาก แต่ก็ได้งบประมาณเพียงบางส่วนทำได้ไม่ทั่วถึง และประชาชนก็จะรอให้รัฐมาซ่อมสร้างให้โดยที่ไม่ช่วยเหลือตัวเอง เบื้องต้น และโครงการตลาดประชารัฐเป็นโครงการที่ดีช่วยเพิ่มช่องทางการขายสินค้าให้กับประชาชนเพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1) องค์กรภาครัฐหรือเครือข่ายภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีนโยบายที่เน้นการบูรณาการความร่วมมือและสนับสนุนการจัดทำฐานข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงและสามารถประยุกต์ใช้ฐานข้อมูลรองรับกิจกรรมส่งเสริมสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุในมิติต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

1.2) องค์กรภาคเอกชน หรือเครือข่ายภาคเอกชน ควรมีนโยบายที่ทำให้เกิดการบูรณาการความร่วมมือในการที่จะสร้างมาตรฐานในกิจการ เป็นกลไกส่งเสริมสวัสดิการสังคมที่มั่นคงด้านให้บริการที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุ

1.3) องค์กรชุมชน หรือเครือข่ายภาคสังคม เช่น ชมรมผู้สูงอายุ องค์กรส่วนท้องถิ่น มูลนิธิ โรงพยาบาล ควรมีการวางแผนงานที่ชัดเจนในการทำงาน และสร้างความร่วมมือแบบบูรณาการในการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุ ผู้ดูแลผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างเหมาะสมตามช่วงวัย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1) การวิจัยเพื่อเสริมสร้างการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุที่มั่นคงในระดับชุมชนและสังคม การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุหรือการเตรียมความพร้อมก่อนการสูงอายุในการอยู่ร่วมกับสังคม เช่น อบรมให้ความรู้แก่ครอบครัวและผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ จัดอบรมและสนับสนุนงบประมาณค่าใช้จ่าย สำหรับอาสาสมัครในพื้นที่ผู้ดูแลผู้ป่วยสูงอายุ จัดหาพื้นที่รวมในการตั้งศูนย์ ดูแลผู้สูงอายุในชุมชนให้กว้างขวางขึ้น ทั้งนี้เพื่อเอื้อให้บุตรหลานสามารถไปทำงานโดยไม่ทอดทิ้งผู้สูงอายุให้อยู่บ้านโดยลำพัง

2.2) การวิจัยเพื่อเตรียมความพร้อมของชุมชน หรือ บุคคล รองรับผู้สูงอายุและการอยู่ร่วมกันกับผู้สูงอายุ การจัดเตรียมความพร้อมรองรับกับภาวะการเป็นสังคมที่ผู้สูงอายุมีจำนวนมากขึ้นในมิติต่างๆ เช่น การจัดการด้านการเงินการคลัง การจัดสรรทรัพยากรทั้งด้านงบประมาณและทรัพยากรในท้องถิ่น การจ้างงาน การเกษียณอายุ การประกันสังคม ระบบสวัสดิการ/บริการสังคมต่างๆ การบริการสุขภาพ

บรรณานุกรม

- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐและคณะ. (2546). บทสังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปณิธิ บราวน์. (2557). “พหุผลลึง: บทบาทของกลุ่มผู้สูงอายุและทุนที่ใช้ในการขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุ”. **วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์**. 31(3).
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ. (2544). “การเกื้อหนุนทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ (พื้นที่ศึกษาภาคใต้)”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศุภกิจ วงศ์วิวัฒนกิจ. 2555. **พจนานุกรมศัพท์การวิจัยและสถิติ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2558). “**แนวทางการส่งเสริมหุ้นส่วนทางสังคมในการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อนำไปสู่สังคมสวัสดิการ**”. สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์: กรุงเทพมหานคร.
- สินชัย ชีเจริญ. (2553). “การพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมไทย”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ.